

Лекція з навчальної дисципліни

“Безпека життєдіяльності та охорона праці”

Тема 7

**Правові та теоретичні та
організаційні основи охорони праці**

доцент кафедри Коломієць О.В.

ЗМІСТ

Вступ

- 1. Зміст, мета, структура та основні дисципліни
“Основи охорони праці”**
- 2. Правові засади з питань охорони праці.**
- 3. Організаційні засади охорони праці**

ЛІТЕРАТУРА

1. Про охорону праці : Закон України від 21.11.2002 р. // Відомості Верховної ради. – 2003. – № 2. – С. 10.
2. Кодекс цивільного захисту України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458.
3. Кодекс законів про працю України: затверджений Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375 // Офіційне тлумачення до Кодексу в Рішенні Конституційного Суду № 8-рп/2013 від 15.10.2013
4. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 23.09.1999 року, // Відомості Верховної ради – 1999. - № 46-47, С. 403.
5. Про соціальний діалог в Україні : Закон України від 23.12.2010 р. // Відомості Верховної ради. – 2011. – № 28. – ст. 255.
6. Антоненко С.А., Молотай В.А., Бадьора С.М. Охорона праці та попередження травматизму в ОВС: навч.-практ. посіб. – К.: КНУВС, 2008. – 101 с.
4. Запорожець О.І., Протоєрейський О.С., Франчук Г.М., Боровик І. М. Основи охорони праці. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
5. Негодченко О.В. Грибан В.Г., Охорона праці в органах внутрішніх справ: Підручник – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 336 с.
6. Охорона праці в галузі юриспруденції : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, О.І.Жданович З.Я. Козак [та ін.] ; за ред. П.Д. Пилипенка. – К.: Ін Юре, 2013. – 272 с.
7. Охорона праці та особиста безпека працівників органів внутрішніх справ : Навчальний посібник / С.М. Бадьора, О.В. Коломієць, О.М. Свинарченко. – К. : Національна академія внутрішніх справ, 2014. – 296.

I. Зміст, мета, структура та основні поняття дисципліни “Основи охорони праці”

Система обмеження

краще обмежувати втрати, ніж збільшувати дохід шляхом підвищення обсягів продукції або підвищення ціни послуг

витрати установи, на які можна впливати, значною мірою пов'язані з охороною праці

Актуальність вивчення охорони праці для працівників Національної поліції України :

- будучи громадянами України, працівники НПУ мають такі ж невід'ємні права, закріплені Конституцією України;

виконання працівниками НПУ своїх обов'язків щодо захисту прав, свобод і законних інтересів учасників суспільних відносин певною мірою залежить від рівня захищеності самих правоохоронців;

- працівник НПУ під час виконання службових обов'язків може бути об'єктом посягання і водночас зобов'язаний припинити будь-яке посягання на інші об'єкти, що охороняються, чи які він має захищати, тобто свідомо ризикувати своїм здоров'ям і життям.

Охорона праці – як галузь людської діяльності – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження здоров'я та працездатності людини в процесі її трудової діяльності .

Мета

створення безпечних умов трудової діяльності людини, забезпечення її високої та ефективної працездатності .

**Предмет охорони праці – як галузі знань –
умови праці.**

**Об'єкт
дослідження**

**виробнича система –
людина - машина - середовище**

**Методологічна
основа**

**науковий аналіз умов праці з метою виявлення
небезпечних і шкідливих виробничих чинників**

Понятійно-категорійний апарат з основ охорони праці

Здоров'я – стан фізичного та психічного благополуччя людини, в тому числі відсутність хвороб та фізичних вад.

Праця – цілеспрямована діяльність людини, в результаті якої створюються матеріальні блага, необхідні для задоволення її власних потреб, а також духовні цінності, що слугують суспільству.

Працездатність – стан людини, при якому сукупність фізичних розумових і емоційних можливостей дозволяє працюючому виконувати конкретну кількість роботи заданої якості за необхідний інтервал часу.

Небезпека – потенційне умови і чинники які за певних умов можуть завдати шкоду (потенційне джерело шкоди).

Особиста безпека – це система організаційно-правових фізичних і тактико-психологічних заходів, які дозволяють забезпечити збереження життя та здоров'я працівника ОВС і підтримання високого рівня ефективності його професійних дій.

Виробниче середовище – це сукупність фізичних, хімічних, біологічних, соціальних та інших чинників, що діють на людину під час виконання нею трудових обов'язків.

Понятійно-категоріальний апарат з основ охорони праці

Важкість праці – це характеристика трудового процесу, що відображає переважне навантаження на опорно-руховий апарат і функціональні системи організму, що забезпечують його діяльність.

Напруженість праці – це характеристика трудового процесу, що відображає навантаження переважно на центральну нервову систему, органів чуттів, емоційну сферу працівника.

Небезпечний виробничий чинник – виробничий чинник, вплив якого на працівника в певних умовах призводить до травм, отруєння, іншого раптового різкого погіршення здоров'я або до смерті.

Шкідливий виробничий чинник – виробничий чинник, вплив якого за певних умов (інтенсивність, тривалість та ін) може викликати професійне захворювання, зниження працездатності і призвести до порушення здоров'я нащадків.

Умови праці – сукупність факторів виробничого середовища і трудового процесу, які впливають на здоров'я і працездатність людини в процесі її професійної діяльності

Понятійно-категоріальний апарат з основ охорони праці

Професійне захворювання - патологічний стан людини, зумовлений роботою і пов'язаний з надмірним напруженням організму або несприятливою дією шкідливих виробничих факторів .

Виробнича травма – порушення анатомічної цілісності організму людини або його функцій внаслідок дії виробничих чинників.

Нещасний випадок на виробництві – раптове погіршення стану здоров'я чи настання смерті під час виконання ним трудових обов'язків внаслідок короткочасного (тривалістю не більше однієї робочої зміни) впливу небезпечного або шкідливого чинника.

Попередній медичний огляд – медичний огляд, який проводиться під час влаштування на роботу для визначення початкового стану здоров'я претендента та його відповідності конкретно обраній професії.

Періодичний медичний огляд – медичний огляд працівників, який проводять з встановленою періодичністю з метою виявлення ознак виробничо обумовлених захворювань, а також патологічних станів, що розвинулись протягом трудової діяльності.

Понятійно-категоріальний апарат з основ охорони праці

Професійний відбір – сукупність заходів, метою яких є відбір осіб для виконання певного виду трудової діяльності за їхніми професійними знаннями, анатомо-фізіологічними і психологічними особливостями, станом здоров'я та віком.

Постійне робоче місце – робоче місце, на якому працівник перебуває половину або більшу частину свого робочого часу (понад 2 години безперервно).

Тимчасове робоче місце - робоче місце, на якому працівник перебуває менше половини або меншу частину (менше 2 години безперервно) тривалості щоденної роботи (зміни).

Роботодавець – власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган, незалежно від форми власності, виду діяльності, господарювання, і фізична особа, яка використовує найману працю.

II. Правові основи з охорони праці

Структура законодавства з охорони праці

1 група – міжнародні норми з охорони праці (директиви ЄС із конкретних питань створення безпечних і здорових умов праці, конвенції і рекомендації МОП тощо)

2 група – національні закони з питань безпеки та охорони праці (Кодекс законів про працю України, Закони України «Про охорону праці», «Про соціальний діалог» тощо)

3 група – нормативно-правові акти з охорони праці (розділ 5 Закону України «Про охорону праці»)

1. Міжнародні норми з охорони праці

Міжнародна
морська
організація

Міжнародна
організація праці
(МОП)

Всесвітня
організація
охорони здоров'
я (ВООЗ)

**Система органів
ООН з охорони
праці**

Міжнародне
агентство з
атомної енергії

Організація об'
єднаних націй з
промислового
розвитку

Організацію ООН з питань
продовольства і сільського
господарства

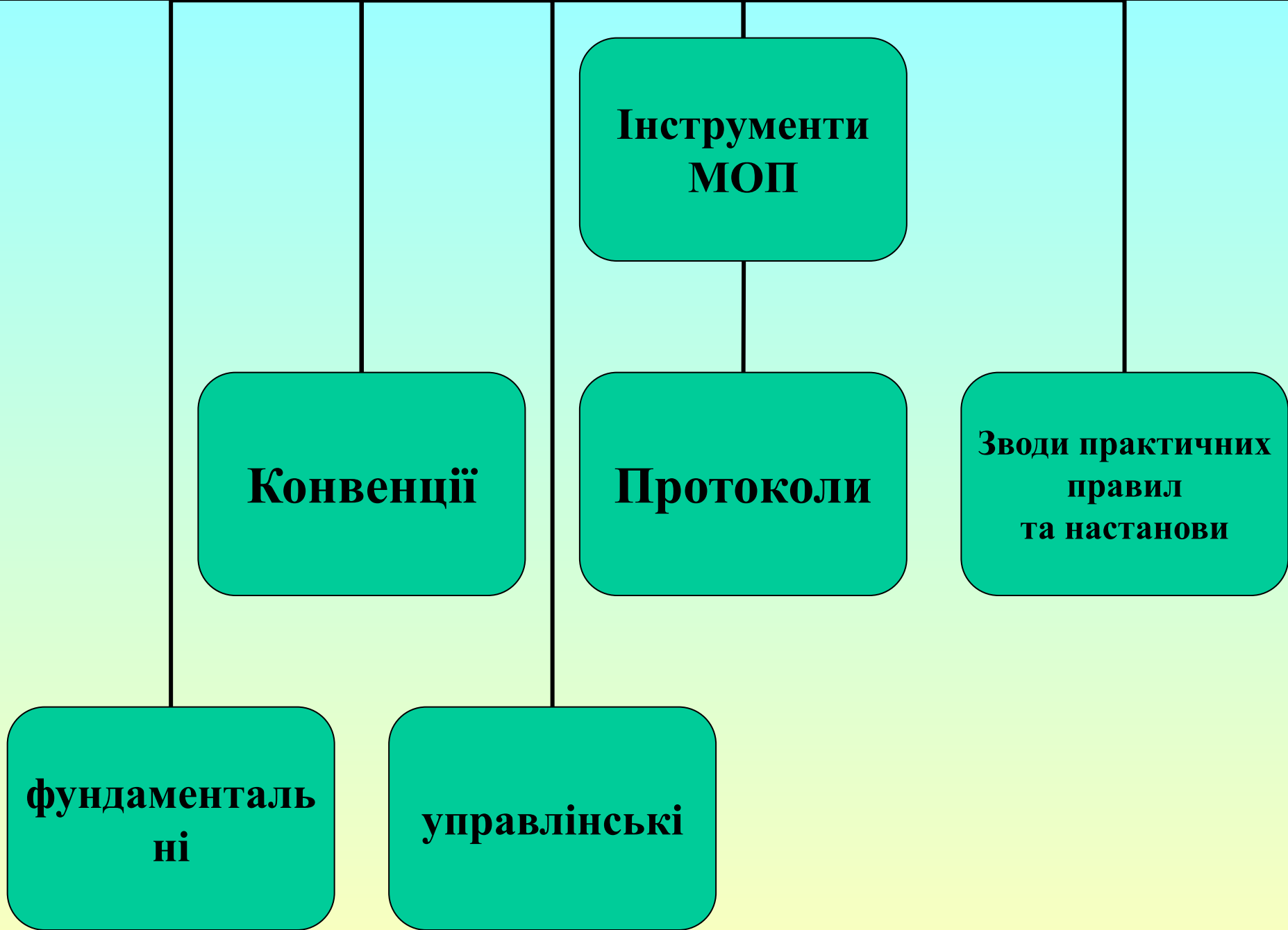
Міжнародна організація праці (МОП)
єдина установа ООН зі спеціальним
статусом, її унікальність полягає у
тристоронній структурі, до якої входять:

представники урядів

The diagram illustrates the tripartite structure of the International Labour Organization (ILO). It consists of three horizontal green bars stacked vertically. A vertical green arrow points downwards from the center of the top bar to the center of the middle bar, and another vertical green arrow points downwards from the center of the middle bar to the center of the bottom bar. The text 'представники урядів' is centered between the top and middle bars, 'представники роботодавців (бізнесу)' is centered between the middle and bottom bars, and 'представники робітників, громадськості' is centered below the bottom bar.

представники роботодавців (бізнесу)

представники робітників, громадськості

Фундаментальні конвенції МОП:

- конвенції № 87 та № 98 щодо принципу свободи об'єднання і дієвого визнання права на ведення колективних переговорів;

- конвенції № 29 та № 105 щодо принципу скасування всіх форм примусової та обов'язкової праці;

- конвенції № 111 та № 100 щодо принципу недопущення дискримінації у сфері праці та зайнятості;

- конвенції № 138 та № 182 щодо принципу дієвої заборони дитячої праці.

2. Національні закони з питань ОП

Кодекс цивільного захисту України

Кодекс законів про
працю

ЗУ “Про забезпечення
санітарного та
епідеміологічного
благополуччя населення
”

Конституція
України

ЗУ “Про
соціальний
діалог”

ЗУ “Про охорону праці”

інші закони, якими визначено передумови та
механізми забезпечення охорони праці

У Конституції України питанням охорони праці присвячені:

Стаття 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується

Стаття 45. Кожен, хто працює, має право на відпочинок

Стаття 46. Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом

*Кодекс законів про працю України
(КЗпП) від 10 грудня 1971 р.. №322-VIII*

глава 11 “Охорона праці”

- гл. 3 «Трудовий договір»
- гл. 4 «Робочий час»
- гл. 5 «Час відпочинку»

- гл. 12 «Праця жінок»
- гл. 13 «Праця молоді»
- гл. 14 «Професійні профспілки»

До початку роботи роботодавець зобов'язаний:

- роз'яснити працівникові його права і обов'язки та проінформувати під розписку про умови праці, наявність на його робочому місці небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які ще не усунуто, можливі наслідки їх впливу та про права працівника на пільги та компенсації за роботу в таких умовах;
- ознайомити працівника з правилами внутрішнього трудового розпорядку та колективним договором;
- визначити працівникові робоче місце, забезпечити необхідними для роботи засобами;
- проінструктувати працівника з питань охорони праці, виробничої санітарії, гігієни праці і протипожежної охорони.

У процесі трудової діяльності працівників роботодавець зобов'язаний:

- правильно організувати працю працівників, створювати умови для зростання продуктивності праці;

- забезпечити трудову і виробничу дисципліну;

- неухильно дотримуватись законодавства про працю і охорону праці;

- уважно ставитися до потреб і запитів працівників, поліпшувати умови їх праці та побуту.

Працівник зобов'язаний:

- своєчасно і точно виконувати законні розпорядження роботодавця;

- виконувати доручену йому роботу особисто, не передоручати її виконання іншій особі, за винятком випадків, передбачених законодавством;

- працювати чесно і сумлінно;

- додержуватись трудової і технологічної дисципліни, вимог нормативно-правових актів з охорони праці;

- дбайливо ставитись до майна роботодавця.

Обов'язки працівника з питань охорони праці :

- знати и виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці;

- додержувати зобов'язань щодо охорони праці передбачених колективним договором (угодою, трудовим договором) та правилами внутрішнього трудового розпорядку установи, підприємства, організації;

- проходити у встановленому порядку попередні та періодичні медичні огляди;

- співробітничати з власником або уповноваженим ним органом у справі організації безпечних і нешкідливих умов праці.

Роботодавець має право відсторонювати працівника від роботи у разі:

- появи на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння;

- відмови або ухилення від обов'язкових медичних оглядів, навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної охорони;

- в інших випадках, передбачених законодавством.

Тривалість робочого часу

- нормальна тривалість робочого часу працівників не більше 40 годин на тиждень ;

- працівників віком від **16** до **18** років - **36 годин** на тиждень ;

- осіб віком від **15** до **16** років (учнів віком від **14** до **15** років, які працюють в період канікул) - **24 години** на тиждень

- працівників, зайнятих на роботах з шкідливими умовами праці, - не більше як **36 годин** на тиждень.

Працівникам надається перерва для відпочинку і харчування тривалістю **не більше двох годин**. Така перерва не включається в робочий час. На цей час вони можуть відлучатися з місця роботи.

Закон України “Про охорону праці”

визначає основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров’я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці

регулює за участю відповідних органів державної влади відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища

встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні.

**Структура
Закону
України
“Про охорону
праці”**

1. Загальні положення

2. Гарантії прав на охорону праці

3. Організація охорони праці

4. Стимулювання охорони праці

5. Нормативно-правові акти з охорони праці

6. Державне управління

7. Державний нагляд і громадський контроль

8. Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці

9. Прикінцеві положення

Основні принципи державної політики в галузі охорони праці

– пріоритет життя і здоров'я працівників по відношенню до результатів виробничої діяльності підприємств;

- повна відповідальність роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці;

- підвищення рівня промислової безпеки шляхом, забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництва, технологій та продукції;

- використання економічних методів управління охороною праці;

- комплексне розв'язання завдань охорони праці на основі загальнодержавної, галузевих, регіональних програм з цього питання та з урахуванням інших напрямків економічної та соціальної політики, досягнень у галузі науки і техніки та охорони довкілля;

- встановлення єдиних нормативів, з охорони праці для всіх підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності, незалежно від форм власності та видів діяльності;

Основні принципи державної політики в галузі охорони праці

- інформування населення, проведення навчання, професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці;

- співробітництво та проведення консультацій між роботодавцями та працівниками між усіма соціальними групами під час прийняття рішень з охорони праці;

- міжнародне співробітництво в галузі охорони праці, використання світового досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і безпеки праці.

**Працівнику не можна пропонувати роботу,
яка за медичним висновком протипоказана
йому за станом здоров'я**

До виконання робіт підвищеної небезпеки та тих, що потребують професійного добору, допускаються особи за наявності висновку психофізіологічної експертизи.

Усі працівники згідно із законом підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.

Працівники, зайняті на роботах з важкими та шкідливими умовами праці, мають право:

- на безоплатне забезпечення лікувально-профілактичним харчуванням, молоком або рівноцінними харчовими продуктами;

- на оплачувані перерви санітарно-оздоровчого призначення;

- на скорочення тривалості робочого часу;

- на додатково оплачувану відпустку ;

- пільгову пенсію;

- оплату праці у підвищеному розмірі та інші пільги та компенсації.

Роботодавець зобов'язаний забезпечити за свій рахунок позачерговий медичний огляд працівників у наступних випадках :

- за заявою працівника, якщо він вважає, що погіршення стану його здоров'я пов'язано з умовами праці;

- за своєю ініціативою, якщо стан здоров'я працівника не дозволяє йому виконувати свої трудові обов'язки.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»

визначає правові основи, економічний механізм та організаційну структуру загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання

Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»

встановлює необхідність гігієнічної регламентації небезпечних та шкідливих факторів фізичної, хімічної та біологічної природи, присутніх у середовищі життєдіяльності людини, та їхньої державної реєстрації, гігієнічні вимоги до атмосферного повітря в населених пунктах, повітря у виробничих та інших приміщеннях тощо.

Кодекс цивільного захисту України

комплексний акт законодавчого органу держави, який регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій та порядок реагування на них

Цивільний кодекс України

глава 82 «Відшкодування шкоди» регулює загальні підстави відшкодування шкоди, зокрема відповідальність за ушкодження здоров'я і смерть працівника у зв'язку з виконанням ним трудових обов'язків

Кримінальний кодекс України

розділ X, присвячений злочинам проти безпеки виробництва. Статті 271, 275 передбачають кримінальну відповідальність за порушення вимог законодавства про охорону праці..\

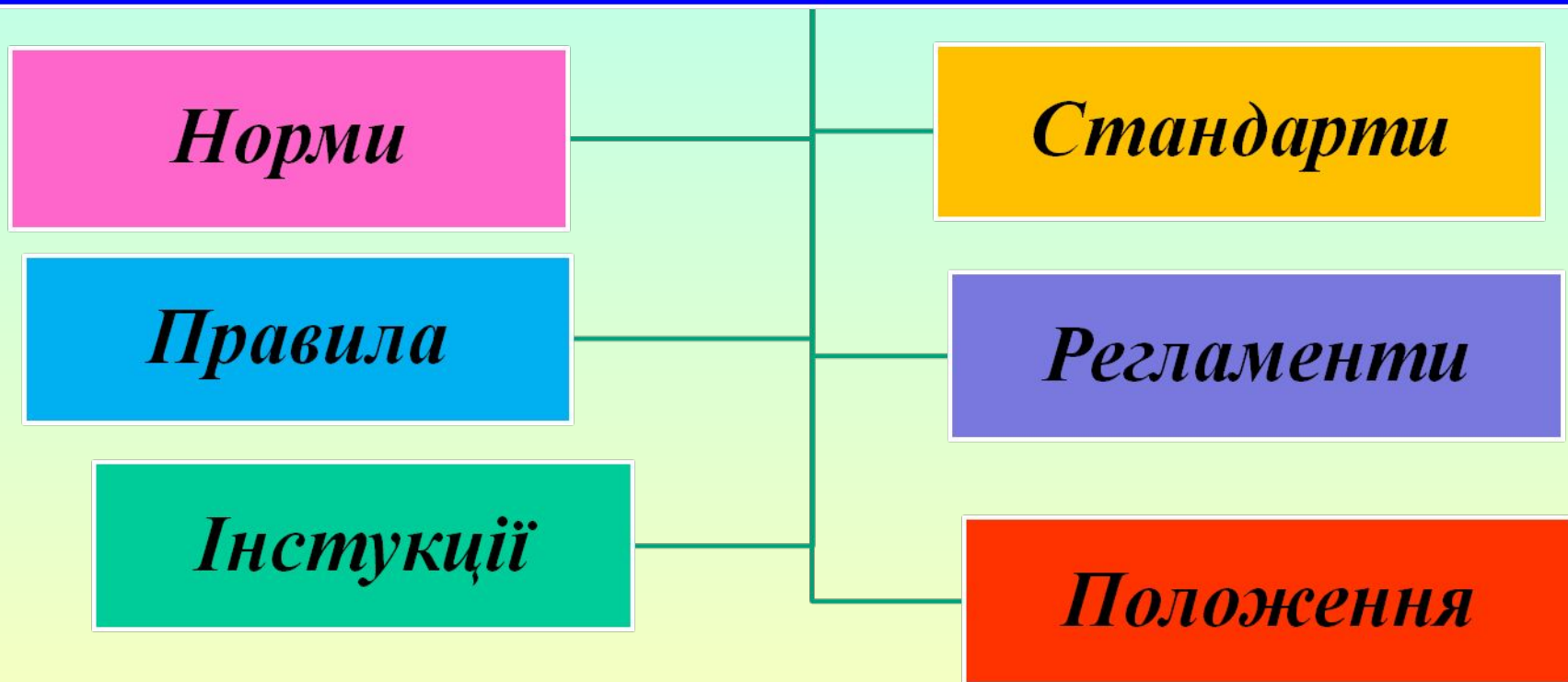
Кодекс України про адміністративні порушення

передбачено адміністративну відповідальність за порушення вимог законодавства про працю та охорону праці (ст. 41)

Закон України «Про соціальний діалог в Україні»

передбачає вироблення та реалізацію єдиної державної соціальної і економічної політики щодо регулювання трудових, соціальних, економічних відносин, забезпечення підвищення рівня і якості життя громадян, соціальної стабільності в суспільстві тощо.

Згідно із Законом до нормативно-правових актів з охорони праці (НПАОП) належать обов'язкові до виконання:

**Нормативно-правові акти з охорони
праці переглядаються
в міру впровадження досягнень науки
і техніки, що сприяють поліпшенню
безпеки, гігієни праці та виробничого
середовища,
але не рідше одного разу на десять
років.**

Управління охороною праці -

- це планомірний процес впливу на виробничу систему для отримання заданих показників, що характеризують здоровий стан умов праці.

Рівні управління охороною праці

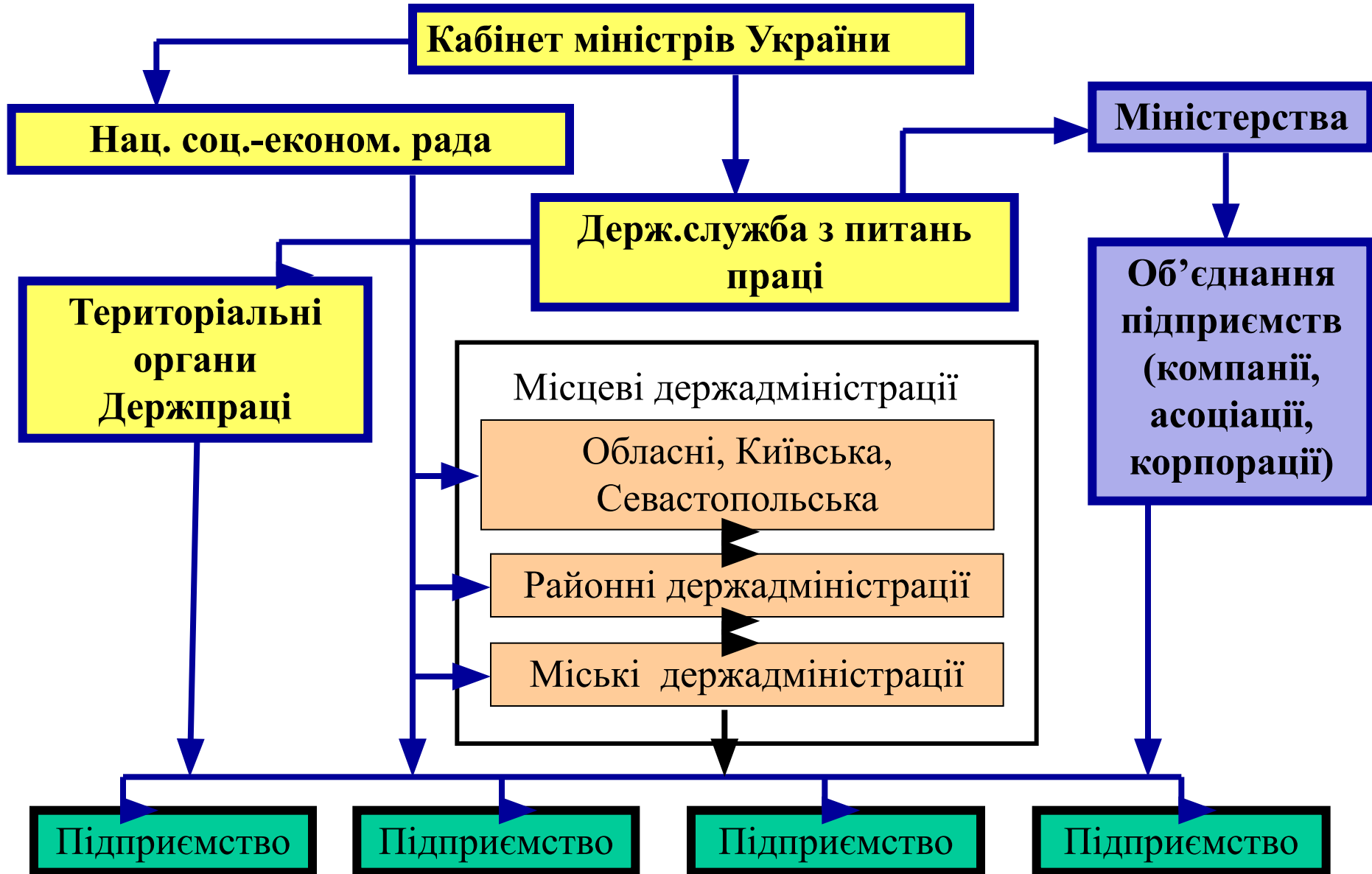
- національний;

- галузевий (міністерство);

- регіональний (обласний, районний, міський, районний у місті, селищі, селі);

- локальний (рівень підприємств).

Структура управління ОП

Завдання управління на будь-якому рівні

- навчання безпечним методам праці;

- забезпечення безпеки устаткування і процесів;

- належне утримання приміщень і споруд;

- створення належних санітарно-гігієнічних умов;

- забезпечення працівників засобами індивідуального і колективного захисту;

- забезпечення працівників засобами індивідуального і колективного захисту;

На національному рівні

управління охороною праці здійснює Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у галузі охорони праці, а також спеціально уповноважені органи, які здійснюють нагляд за охороною праці.

Повноваження Кабінету міністрів України (ст. 33 ЗУ “Про охорону праці”):

1) забезпечує реалізацію державної політики в галузі охорони праці;

2) подає на затвердження Верховної Ради України загальнодержавну програму поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища;

3) спрямовує і координує діяльність міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо створення безпечних і здорових умов праці та нагляду за охороною праці;

4) запроваджує єдину державну статистичну звітність з питань охорони праці.

Повноваження державної служби з питань праці:

виконання функцій державного управління охороною праці;

участь у формуванні державної політики у сфері охорони праці ;

координація робіт міністерств, інших органів виконавчої влади всіх рівнів;

визначення порядку проведення навчання і перевірки знань посадових осіб з питань охорони праці ;

проведення у межах своїх повноважень розслідування аварій, групових нещасних випадків;

участь у прийнятті в експлуатацію виробничих об'єктів та об'єктів соціально-культурного призначення ;

участь в проведенні експертизи проектів будівництва (реконструкції, технічного переоснащення) підприємств;

Державне управління охороною праці на регіональному рівні – це комплекс органів управління адміністративно-територіальною одиницею, який на підставі чинних нормативно-правових актів здійснює цілеспрямовану, планомірну діяльність щодо виконання встановлених завдань роботи з охорони праці з метою забезпечення здоров'я і працездатності працівників підприємств, установ і організацій на підпорядкованій території.

Повноваження місцевих державних адміністрацій у галузі охорони праці визначаються ст. 34 Закону України «Про охорону праці», на підставі якої

ВОНИ:

– забезпечують виконання законів та реалізацію державної політики в галузі охорони праці;

– формують і забезпечують виконання цільових регіональних програм поліпшення стану безпеки, гігієни праці;

– забезпечують соціальний захист найманих працівників, зокрема зайнятих на роботах зі шкідливими та небезпечними умовами праці;

– вносять пропозиції щодо створення регіональних (комунальних) аварійно-рятувальних служб для обслуговування відповідних територій та об'єктів комунальної власності;

– здійснюють контроль за додержанням суб'єктами підприємницької діяльності нормативно-правових актів про охорону праці.

Управління охороною праці на
галузевому рівні здійснюють міністерства та інші центральні органи влади, а також об'єднання підприємств. З метою координації роботи з охорони праці і контролю за цією роботою вони у межах своєї граничної чисельності створюють структурні підрозділи з охорони праці або покладають реалізацію повноважень з охорони праці на один з існуючих структурних підрозділів чи окремих посадових осіб відповідних органів.

Відповідно до Закону України «Про охорону праці» міністерства та інші центральні органи виконавчої влади повинні:

• проводити єдину науково-технічну політику в галузі охорони праці ;

• розробляти і реалізувати галузеві програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці;

• здійснювати методичне керівництво діяльністю з охорони праці у підпорядкованих підрозділах;

• укладати з відповідними галузевими профспілками угоди з питань поліпшення умов і безпеки праці ;

• організовувати навчання і перевірку знань з питань охорони праці;

• створювати у разі потреби аварійно-рятувальні служби, здійснювати керівництво їх діяльністю ;

• здійснювати відомчий контроль за станом охорони праці у підрозділах та на підприємствах галузі ;

Управління охороною праці на локальному рівні згідно із ст. 13 Закону України «Про охорону праці» здійснює **роботодавець**, який цією метою забезпечує функціонування системи управління охороною праці. Саме роботодавець зобов'язаний створити на робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів, та вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці.

Відповідальність за стан ОП на локальному рівні :

Методи управління на локальному рівні:

організаційно-розпорядчі

соціально-психологічні

економічні

Організація служб ОП:

Якщо на підприємстві 50 і більше працюючих

Служба з охорони праці

Якщо на підприємстві менше 50 працюючих

Окрема особа в порядку сумісництва

Якщо на підприємстві менше 20 працюючих

Сторонній фахівець за контрактом

Лекція з навчальної дисципліни

“Безпека життєдіяльності та охорона праці”

Тема 7

**Правові та теоретичні та
організаційні основи охорони праці**

доцент кафедри Коломієць О.В.